

Dariusz Borek

Wykonywanie władzy karania w instytutach zakonnych w świetle aktualnego Kodeksu Prawa Kanonicznego

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawno-historyczny 48/3-4, 175-200

2005

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

O. DARIUSZ BOREK O. CARM

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

WYKONYWANIE WŁADZY KARANIA W INSTYTUTACH ZAKONNYCH W ŚWIELE AKTUALNEGO KODEKSU PRAWA KANONICZNEGO

Treść: Wstęp – 1. Kościelna władza karania. – 2. Władza rządzenia w Instytutach Zakonnych. – 3. Zakres zastosowania władzy karania w Instytutach Zakonnych. – 3.1. Władza karania w zakresie władzy ustawodawczej. – 3.2. Władza karania w zakresie władzy administracyjnej. – 3.3. Władza karania w zakresie władzy sądowniczej. – 4. Wydalenie z Instytutu Zakonnego. Zakończenie.

Wstęp

Władza, a dokładniej władza rządzenia, jest wykonywana w Kościele w potrójnej funkcji: ustawodawczej, wykonawczej i sądowniczej, a w ramach każdej z tych funkcji wykonywana jest również władza karania. Zamierzeniem niniejszego artykułu jest przybliżenie problematyki związanej z wykonywaniem władzy karania w Instytutach Zakonnych w świetle obowiązującego prawa kanonicznego. Postaramy się udzielić odpowiedzi na pytanie, dlaczego w Kościele, a w szczególności w Instytutach Zakonnych, jest wykonywana władza karania oraz jaki jest jej zakres. Dla większej przejrzystości i jasności wyводу praca została podzielona na cztery części. Pierwsza z nich jest poświęcona kwestii zasadności istnienia władzy karania w Kościele, druga podejmuje kwestię władzy rządzenia w Instytutach Zakonnych, trzecia zajmuje się analizą wykonywania władzy karania w Instytutach Zakonnych, ostatnia, czwarta część, dotyczy problematyki związanej z karnym usuwaniem zakonników z Instytutu Zakonnego.

1. Kościelna władza karania

Kościół wymierza sankcje karne¹ swoim wiernym na podstawie prawa, którego uzasadnienie znajdujemy już w Piśmie Świętym. Prawo wspólnoty chrześcijańskiej do stosowania sankcji wobec tych, którzy nie zachowują jej norm jest potwierdzone i uzasadnione w całym Nowym Testamencie. Chodzi o te miejsca w księgach Nowego Testamentu, w których mowa jest o udzielaniu Kościołowi władzy wiązania i rozwiązywania oraz o te wersety, gdzie ta władza w wymiarze karnym jest wykonywana.

O udzielaniu władzy jest mowa w następujących wersetach: Mt 16, 18-19 – władza udzielona osobiście Piotrowi; Mt 18, 18 – władza udzielona Apostołom; J 20, 23 – władza odpuszczania i zachowywania grzechów udzielona Apostołom; Mt 18, 15-17 – uprawnienie do donoszenia o wykroczeniach i wyłączenia ze wspólnoty; J 15, 2 – władza wyłączenia ze wspólnoty. Natomiast do faktu wykonywania władzy karania nawiązują wersety: 1 Kor 5, 1-8 – ekskomunika w przypadku kazirodztwa; 1 Kor 5, 9-13 – ogólna zasada ekskomunikacji i jej podmioty; 2 Kor 10, 6. 8; 13, 10 – władza karania przysługująca św. Pawłowi; 2 Ts 3, 6-15 – środki ochrony przeciwko braciom postępującym wbrew porządkowi; 1 Tm 1, 19-20 – sankcje przeciwko błędom doktrynalnym; 1 Tm 5, 19-20 – rozszerzenie władzy karania na delegata Pawła; Tt 2, 15 – władza karania przysługująca przełożonemu; Tt 3, 10-11 – dwa upomnienia heretyka; 2 J 10-11 – zakaz łączności z nauczycielami fałszu.

Powyższe zestawienie wyraźnie pokazuje, że już pierwotny Kościół nie tylko był świadomy władzy, jaką z ustanowienia Boskiego miał do dyspozycji, ale że również z tej władzy korzystał, ilekroć w grę wchodziło dobro wspólne Kościoła oraz kiedy pojawiały się osoby wykraczającej przeciw przyjętym normom. Pierwotny Kościół odwoływał się do władzy karania w celu odbudowy porządku wspólnoty oraz dla zagwarantowania integralności postaw moralnych i społecznych wspólnoty kościelnej. To wszystko miało służyć celowi ostatecznemu, do którego jest powołany Kościół, a miano-

¹ Obecnie pod pojęciem sankcji karnych w Kościele, zgodnie z kan. 1312 § 1 KPK/1983, rozumie się: kary poprawcze, czyli cenzury wliczone w kann. 1331-1333 oraz kary ekspiacyjne, o których w kan. 1336. Oprócz sankcji karnych kan. 1312 § 3 wymienia jeszcze środki zaradcze i pokuty. Te pierwsze służą głównie zapobieżeniu przestępstwom, te drugie natomiast, zastąpieniu kary albo jej zwięźszeniu.

wicie zbawieniu dusz, oczywiście włączając w to osoby popełniające wykroczenia. W wymierzeniu sankcji karnej ukryta jest bowiem zapowiedź jej celu poprawczego: „wydajcie takiego szatanowi na zatrącenie ciała, lecz ku ratunkowi jego ducha w dzień Pana Jezusa”².

Mając zatem na uwadze fundament biblijny władzy karania w Kościele, nie może dziwić, że również aktualny Kodeks Prawa Kanonicznego w kanonie 1311 stwierdza wyraźnie, że: „Kościół posiada wrodzone i własne prawo wymierzania sankcji karnych wiernym popełniającym przestępstwo”. W kanonie tym zostały wyrażone trzy fundamentalne zasady dotyczące istnienia, jakości i zakresu władzy karania w Kościele. Po pierwsze stwierdza się, że Kościół posiada prawo do wykonywania władzy karania, następnie, że to prawo jest własne i wrodzone i po trzecie, że jest to prawo wykonywane w stosunku do tych wiernych, którzy popełnili przestępstwo.

Fundamentem prawa Kościoła, na jakim zasadza się wykonywanie władzy karania, jest jego pierwotna natura oraz misja, jaką ma do spełnienia w świecie. Chrystus ustanowił Kościół tutaj na ziemi jako wspólnotę duchową i zarazem widzialną. Z jednej strony Kościół, jako wspólnota wiary, nadziei i miłosierdzia, jest sakramentem zbawienia, narzędziem, poprzez które Królestwo Niebieskie jest już realizowane tutaj na ziemi. Z drugiej natomiast strony, Kościół jest organizmem widzialnym, i jako taki jest społecznością utworzoną z organów hierarchicznych; społecznością, która dla realizacji swojej misji potrzebuje również środków ludzkich³. Wynika z tego, że tak jak każda inna społeczność w świecie, także i Kościół posiada prawo do ustanawiania sankcji karnych w celu zagwarantowania realizacji swojej misji. Władza karania w Kościele była przedmiotem wielu oficjalnych wyjaśnień ze strony Kościoła⁴. Papież Jan Paweł II w jednej ze swoich wypowiedzi do audytorów

² 1 Kor 5, 5. Szerzej na temat władzy karania w Kościele pierwotnym zob. J. Arias, *La pena canónica en la Iglesia primitiva*, Pamplona 1975; G. D'Ercole, *Consortium disciplinae. Le sanzioni nell'ordinamento canonico precostantino*, I Romae 1955.

³ Por. Sobór Watykański II, Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et Spes* n. 40, w: Sobór Watykański II, konstytucje, dekryty, deklaracje. Tekst polski. Nowe tłumaczenie, Poznań 2002, s. 557-558. Sobór Watykański II, Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen Gentium* (odtąd: LG) n. 8, w: Sobór Watykański II, konstytucje, dekryty, deklaracje. Tekst polski. Nowe tłumaczenie, Poznań 2002, s. 109-111.

⁴ Por. A. Calabrese, *Diritto penale canonico*, Città del Vaticano 1996, s. 95-98; T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, tom 4, Olsztyn 1990, s. 67.

i urzędników Roty Rzymskiej wyraźnie potwierdził zasadność władzy karania w Kościele stwierdzając, że również kara wymierzana przez władzę kościelną powinna być widziana jako instrument jedności, instrument, poprzez który uzupełniane są te braki, które powstały w wyniku antykościelnego zachowania wiernych⁵. Dopóki istnieje grzech naruszający normy, które dotyczą współżycia kościelnego jest rzeczą konieczną, aby Kościół posiadał do swojej dyspozycji również środki przymusu, konieczne dla realizacji celu ostatecznego, jakim jest zbawienie dusz⁶.

Prawo Kościoła do wykonywania władzy karania, jak wynika z kan. 1311, jest prawem wrodzonym i własnym Kościoła. Co to jednak oznacza w praktyce? Otóż, w świetle tego, co zostało już powiedziane wyżej, możemy stwierdzić, że prawo to nie zostało udzielone Kościołowi po jego utworzeniu, ale że jest ściśle związane z jego naturą. Charakter wrodzony kościelnego prawa karania oznacza, że jest ono z ustanowienia Jezusa Chrystusa, założyciela Kościoła. W tej samej perspektywie należy rozumieć stwierdzenie kanonu 1311, że władza karania jest własna. To prawo Kościoła jest prawem związanym z jego zasadniczym charakterem, nie zostało mu udzielone przez jakąś inną władzę ludzką, a zatem może być wykonywane w sposób wolny, niezależnie od jakiegokolwiek władzy ludzkiej⁷.

Kanon 1311 precyzuje, kto jest podmiotem biernym władzy karania w Kościele. Zgodnie z jego postanowieniami, władza karania jest wykonywana wobec tych wiernych, którzy popełniają przestępstwa. Warto tutaj przypomnieć, że podstawowym wymogiem podlegania ustawom czysto kościelnym jest fakt przynależności do Kościoła katolickiego łacińskiego⁸. Aktualny Kodeks Prawa Kanonicznego, chociaż potwierdza władzę Kościoła nad wszystkimi, którzy

⁵ „nella visione di una Chiesa che tutela i diritti dei suoi fedeli, ma altresì, promuove e protegge il bene comune (...) anche la pena comminata dall'autorità ecclesiastica (...) va vista infatti come strumento di comunione, cioè come mezzo di recupero di quelle carenze di bene individuale e di bene comune che si sono rivelate nel comportamento anticcesiale, delittuoso e scandaloso, dei membri del popolo di Dio”, Joannes Paulus II, *Allocutiones Ad Decanum Sacrae Romanae Rotae ad eiusdemque Tribunalis Praelatos Auditores, ineunte anno iudiciali*, 17.02.1979, AAS 71 (1979) 425.

⁶ Por. KPK/1983 kan. 1752.

⁷ Por. V. De Paolis, *La potestà coattiva nella Chiesa*, w: *Le sanzioni nella Chiesa*, red. Gruppo Italiano Docenti di Diritto Canonico, Milano 1997, s. 37.

⁸ Por. KPK/1983 kann. 1, 11, 96, 204.

przyjęli chrzest – słowo *christifideles* w kan. 1311 wskazuje na wszystkich ochrzczonych – to jednak ogranicza swój zasięg jedynie do katolików⁹. „Bycie katolikiem, zgodnie z kann. 11 i 1, to warunek fundamentalny podlegania ustawom czysto kościelnym w ogóle, w tym zatem i ustawom karnym. Tym ostatnim jednak podlegają jedynie ci spośród wiernych Kościoła katolickiego łacińskiego, którzy popełnili przestępstwo. Wprawdzie aktualny Kodeks Prawa Kanonicznego nie podaje nam definicji przestępstwa, to jednak na podstawie zawartości kan. 1321, definicji zawartej w Kodeksie z 1917”¹⁰ roku oraz doktryny ogólnie przyjętej¹¹ możemy pokusić się o próbę stworzenia takiej definicji. Otóż możemy stwierdzić, że z przestępstwem mamy do czynienia wtedy, kiedy miało miejsce zewnętrzne naruszenie jakiejś ustawy karnej lub nakazu karnego, oraz gdy temu naruszeniu towarzyszy poważna poczytalność z powodu winy umyślnej lub nieumyślnej (kan. 1321 § 1).

Kościelna władza karania wiąże się bardzo ściśle z naturą i misją Kościoła oraz władzą, jakiej udzielił Chrystus Apostołom i ich następcom. W celu zagwarantowania realizacji swego zadania, jakim jest zbawienie dusz, Kościół odwołuje się do władzy karania, aby w ten sposób zagwarantować zachowanie swojej dyscypliny. Wła-

⁹ Odmienne tę sprawę traktował Kodeks Prawa Kanonicznego z 1917 roku. W prawie dawnym wszyscy ochrzczeni podlegali kościelnym ustawom karnym (por. KPK/1917 kann. 12, 2226 § 1). Zob. także P. Ciprotti, *Elementi di novità nel diritto penale canonico vigente*, Monitor Ecclesiasticus 114 (1989), s. 22; E. Zanetti, *Commento al c. 11: Chi deve osservare le leggi della Chiesa?*, Quaderni di Diritto Ecclesiale 1 (1988), s. 187-190.

¹⁰ Por. KPK/1917 kan. 2195.

¹¹ W doktrynie wyróżnia się trzy elementy konstytutywne przestępstwa: element obiektywny – czyli naruszenie zewnętrzne ustawy lub nakazu, element subiektywny – czyli ciężka poczytalność oraz element legalny (prawny lub formalny) – to znaczy sankcja karna przynajmniej nieokreślona, por. F. Nigro, *Libro VI: Le sanzioni nella Chiesa*, w: *Commento al Codice di Diritto Canonico*, pod red. P. Pinto, Roma 1985, s. 758; F. D’Ostilio, *Prontuario del Codice di Diritto Canonico*, Città del Vaticano 1995, s. 498; V. De Paolis, *De sanctionibus in Ecclesia. Adnotationes in Codicem: Liber VI*, Romae 1986, s. 40; Z. Suchecki, *Le sanzioni penali nella Chiesa. Parte I. I delitti e le sanzioni in genere (cann. 1311-1363)*, Città del Vaticano 1999, s. 50-60. Inni autorzy natomiast wyróżniają jedynie dwa elementy przestępstwa: element obiektywny zawierający w sobie również element legalny oraz element subiektywny, por. P. Ciprotti, *Diritto Penale Canonico*, w: *Enciclopedia Giuridica*, Istituto della Enciclopedia Italiana, tom 11, Roma 1989, s. 2; G. Michiels, *De delictis et poenis: Commentarius libri V Codicis Iuris Canonici*, tom 1, *De delictis: Canonones 2195-2213*, Paris-Tournai-Romae-New York 1961, s. 61-63. Por. także J. Syryjczyk, *Pojęcie przestępstwa w świetle Kodeksu Prawa Kanonicznego Jana Pawła II*, *Prawo Kanoniczne* 28 (1985) n. 1-2, s. 85-96.

dza karania jest ściśle powiązana z władzą rządzenia w jej potrójnej funkcji: ustawodawczej, sądowniczej i administracyjnej.

2. Władza rządzenia w Instytutach Zakonnych

Zgodnie z kan. 596 KPK/1983 możemy wyróżnić władzę wspólną, jaką posiadają wszystkie Instytuty Życia Konsekwowanego oraz władzę rządzenia wykonywaną jedynie w Instytutach Zakonnych¹² kleryckich na prawie papieskim.

Władza, o której mowa w paragrafie pierwszym kanonu 596, to władza istniejąca we wszystkich Instytutach Życia Konsekwowanego. Cytowany kanon dotyczy bowiem norm, które są wspólne dla wszystkich Instytutów, a zatem może być odniesiony zarówno do Instytutów Zakonnych jak i Świeckich¹³. Aktualny Kodeks nie używa jakiegoś specjalnego terminu na oznaczenie owej wspólnej dla wszystkich Instytutów Życia Konsekwowanego władzy. Jest to wynikiem zamierzonego pominięcia terminologii, która była stosowana w Kodeksie z 1917 roku. Poprzedni Kodeks używał w tym miejscu bowiem sformułowania *potestas dominativa*¹⁴. Termin ten był używany na określenie władzy rozkazywania, porządkowania i kierowania, jaką, pomijając ślub posłuszeństwa, posiadali wszyscy przełożeni zakonni. Ta władza była jednak wyraźnie odróżniona od władzy rządzenia, którą posługuje się Kościół, a która jest wykonywana w potrójnej funkcji: ustawodawczej, wykonawczej i sądowniczej. To rozróżnienie nie rozwiązywało jednak problemu pochodzenia i natury *potestas dominativa*¹⁵.

¹² Instytuty Zakonne to określenie prawno-kanoniczne, które znajdujemy w kan. 607 § 2. Jest ono pojęciem szerokim, obejmującym dotychczasowe zakony *Ordines* i zgromadzenia zakonne *Congregationes* (por. KPK/1917 kan. 488, n. 2). Zastąpienie dawnych zakonów i zgromadzeń zakonnych jednym terminem nastąpiło na skutek ich zrównania prawnego poprzez zniesienie w prawie powszechnym szczególnych skutków prawnych uroczystych ślubów zakonnych jako takich. Z jednej strony zatem, określenie Instytuty Zakonne, to pojęcie szerokie, ponieważ obejmujące swym zasięgiem różne formy życia zakonnego, z drugiej natomiast strony jest ono pojęciem węższym, gdyż wchodzącym w skład jednej wielkiej rodziny Instytutów Życia Konsekwowanego przez profesję Rad Ewangelicznych, por. M. Daniluk, *Encyklopedia Instytutów Życia Konsekwowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego*, Lublin 2000, s. 158; 407-415.

¹³ Por. P. Marcuzzi, *Considerazioni sulla natura della potestà degli Istituti di vita consacrata*, Salesianum 46 (1984), s. 773.

¹⁴ Por. KPK/1917 kan. 501 § 1.

¹⁵ Por. A. Tabera, *Il diritto dei religiosi*, Roma 1961, s. 84; S. M. Ragazzini, *La potestà nella Chiesa*, Roma 1963, s. 245-285; J. L. Gutiérrez, *Dalla potestà dominativa alla giurisdizione*, Ephemerides Iuris Canonici 39 (1983), s. 79-82.

Władza wspólna wszystkim Instytutom opiera się na dwóch fundamentalnych zasadach. Z jednej strony jest to zgodne poddanie się członków, przyjęte poprzez profesję Rady Ewangelicznej posłuszeństwa, z drugiej natomiast strony tym, co stoi u jej podstaw, jest sama natura Instytutów¹⁶. W dekrecie Soboru Watykańskiego II o przystosowanej odnowie życia zakonnego czytamy: „Zakonnicy przez ślub posłuszeństwa swą wolę całkowicie poświęcają Bogu (...) zakonnicy, pobudzeni przez Ducha Świętego, niech z wiarą okazują posłuszeństwo przełożonym działającym w imieniu Boga”¹⁷. To właśnie w ślubie posłuszeństwa, poprzez który następuje oddanie się Chrystusowi, odnajdujemy pierwsze źródło władzy, jaką posiadają przełożeni i kapituły we wszystkich Instytutach. Należy jednak zauważyć, że ta wspólna władza nie pochodzi jedynie z naturalnej woli członków Instytutów ani też jedynie z samego ślubu posłuszeństwa przez nich złożonego¹⁸. Jest ona udzielona przełożonym i kapitułom przez Ducha Świętego w połączeniu z władzą hierarchiczną, która dokonała kanonicznego erygowania Instytutu i zatwierdziła jego misję¹⁹. Instytuty Życia Konsekwowanego, z racji działalności jaką wypełniają w Kościele, nabywają charakter publiczny, to znaczy są osobami prawnymi publicznymi, zgodnie z kan. 634 § 1 i kan. 116, a zatem działają w imieniu Kościoła, mając na celu jego dobro publiczne. Skutkiem tego władza, jaką posiadają wszystkie Instytuty, nie ma charakteru prywatnego, ale publicznego, i jako taka może być określona jako kościelna, ponieważ, jak stwierdza kan. 618, jest otrzymana od Boga przez posługę

¹⁶ D. J. Andrés, *Il diritto dei religiosi*, Roma 1984, s. 41.

¹⁷ Sobór Watykański II, Dekret o przystosowanej odnowie życia zakonnego *Perfectae caritatis* n. 14, w: Sobór Watykański II, konstytucje, dekrecy, deklaracje. Tekst polski. Nowe tłumaczenie, Poznań 2002, s. 270-271.

¹⁸ Jak zauważa J. Beyer, zredukowanie fundamentu władzy w Instytutach jedynie do ślubu posłuszeństwa, jaki składają członkowie tychże Instytutów, nie gwarantuje podstaw i całego zakresu władzy która jest wykonywana w Kościele. Ślub nie może dać przełożonym Instytutu wszystkich kompetencji, które dotyczą instytucji, organizacji, misji, dzieła apostolskiego, dóbr doczesnych, J. Beyer, *Il diritto della vita consacrata*, Milano 1989, s. 123.

¹⁹ „Superiores munus suum serviendi et dirigendi expleant intra religiosum Institutum secundum propriam ipsius indolem. Eorum autem auctoritas a Spiritu Domini procedit in conexione cum sacra Hierarchia, quae canonice Institutum erexit eiusque speciale missionem authentice approbavit”, *Sacra congregatio pro religiosis et institutis saecularibus*, Normae, *Mutuae Relationes*, 14.05.1978, AAS 70 (1978) 481, n. 13. Zob. także A. Montan, *Gli Istituti di vita consacrata e le Società di vita apostolica*, w: *Il diritto nel mistero della Chiesa*, tom II, Roma 1990, s. 235.

Kościół jest złączona z urzędem kościelnym, zgodnie z kan. 145 § 1. Na korzyść charakteru publicznego omawianej władzy świadczy również paragraf 3 kan. 596, który stwierdza, iż do władzy wspólnej wszystkim Instytutom mają zastosowanie różne kanony dotyczące władzy rządzenia. Podmioty aktywne władzy wspólnej wszystkim Instytutom, mogą zgodnie z własnymi kompetencjami, według tego, co jest przewidziane w konstytucjach i prawie powszechnym, wydawać przepisy, rozstrzygać kontrowersje i zajmować się działalnością Instytutu i poszczególnych jego członków, podejmując decyzje konieczne do osiągnięcia celu. Władza, o której mowa w kan. 596 § 1 posiada charakter publiczny, z tym oczywiście zastrzeżeniem, że jest ona otrzymywana i wykonywana w granicach określonych przez paragraf 3 tego samego kanonu.

W paragrafie drugim kan. 569 jest mowa o władzy zarezerwowanej jedynie niektórym spośród Instytutów. Zgodnie z kan. 569 § 2 władzę rządzenia posiadają jedynie przełożeni²⁰ i kapituły²¹ Instytutów Zakonnych kleryckich na prawie papieskim. Taka sama władza jest wykonywana również w Stowarzyszeniach Życia Apostolskiego kleryckich na prawie papieskim zgodnie z kan. 732. Przełożeni i kapituły w powyższych Instytutach i Stowarzyszeniach, zgodnie z aktualnie obowiązującym prawem, mają do dyspozycji podwójną władzę: ogólną, czyli wspólną wszystkim Instytutom oraz władzę rządzenia²². Tę podwójną władzę posiadają

²⁰ Słowo „przełożony” jest pojęciem dosyć obszernym, bo mieszczącym w sobie zarówno przełożonego lokalnego jak i najwyższych przełożonych kościelnych. Przydatnym wydaje się przytoczenie tutaj, w jaki sposób ujmuje to Kodeks. Otóż przełożonymi zakonników, według Kodeksu, mogą być przełożeni kościelni pozazakonni oraz przełożeni zakonni. Do tych pierwszych zaliczamy Papieża, Kolegium Biskupów, Synod Biskupów, Kolegium Kardynałów, Kurię Rzymską, Stolicę Apostolską, Legatów Apostolskich oraz Biskupów. Natomiast przełożonymi zakonnymi są najwyżsi przełożeni, przełożeni wyżsi, przełożeni wyżsi ordynariusze, przełożeni lokalni, wikariusze i wizytatorzy. Szerzej na ten temat zob. D. J. Andrés, *Los superiores religiosos según el Código*, Madrid, 1985.

²¹ Kapituły zakonne to zgromadzenia przełożonych i delegatów powoływane dla wyboru władz lub omówienia różnych spraw dotyczących czy to całego Instytutu Zakonnego, w takim przypadku będzie to kapituła generalna, czy też prowincji zakonnej, wtedy będzie to kapituła prowincjalna. Istnieją również kapituły lokalne odbywające się w poszczególnych wspólnotach zakonnych, por. M. Sitarz, *Słownik prawa kanonicznego*, hasła *Kapituła Generalna, Kapituła Prowincjalna, Kapituła Konwentualna*, Warszawa 2004, kol. 85, 86.

²² Według niektórych autorów w kan. 596 §§ 1-2 KPK/1983, jest mowa o jednej władzy – kościelnej władzy rządzenia – różnej pod względem ilościowym: J. L. Gutiérrez, *op. cit.*, s. 102-103; A. Boni, *Gli istituti religiosi e la loro potestà di governo (c. 607/c. 596)*, Roma 1989, s. 499; G. Ghirlanda, *De natura, origine et exercitio potestatis iuxta novum*

jedynie te Instytuty, które są kleryckie zgodnie z kan. 588 § 2 oraz na prawie papieskim, o czym jest mowa w kan. 589. Władzę, o której czytamy w paragrafie drugim kanonu 596, możemy określić jako kościelną publiczną władzę rządzenia. Ta władza istnieje w Kościele z boskiego ustanowienia, i przysługuje przełożonym Instytutów kleryckich na prawie papieskim. Jej celem jest rządzenie podwładnymi i realizacja nadprzyrodzonego celu Kościoła, którym jest zbawienie dusz oraz, mieszczącego się w nim, celu partykularnego każdego Instytutu. Władza rządzenia, o której tutaj mowa, wywodzi się z tych samych źródeł co władza, o której była mowa w paragrafie 1, lecz oprócz nich ma swój początek jeszcze w czymś innym. Jest nim: ustanowienie boskie oraz święcenia, które według kan. 129 uzdalniają do wykonywania władzy rządzenia²³. Zakres i treść tej władzy powinny być określone przez prawo powszechne oraz prawo partykularne każdego Instytutu. Instytuty, które na mocy prawa cieszą się możliwością wykonywania władzy rządzenia, powinny w swoich Konstytucjach określić, którym przełożonym przysługuje taka władza, mając zawsze na uwadze przepisy prawa powszechnego²⁴. Władza rządzenia, o której tutaj mowa, to władza ustawodawcza, sądownicza

Codicem, Periodica 74 (1985), s. 143-149; F. Iannone, *Il capitolo generale. Saggio storico-giuridico*, Roma 1988, s. 141. B. Senofonte, *La „potestas” negli Istituti di vita consacrata*, *Monitor Ecclesiasticus* 117 (1992), s. 313. Rozróżnienie pomiędzy władzą wspólną wszystkim Instytutom a władzą rządzenia wykonywaną tylko w niektórych nawiązuje do refleksji dotyczącej rozróżnienia pomiędzy kapłaństwem powszechnym a kapłaństwem urzędowym, czyli hierarchicznym, zob. LG n. 10. Nie brakuje więc autorów którzy utrzymują, iż rozróżnienie pomiędzy tymi dwoma rodzajami władzy jest istotne, jakościowe, którego elementem rozróżniającym są święcenia kapłańskie. To rozróżnienie jest podkreślone również i przez to, że kanon mówi o dwóch rodzajach władzy w dwóch różnych paragrafach, oraz przez wyrażenie *insuper*, które potwierdza, że kościelna władza rządzenia jest dodana do władzy wspólnej wszystkim Instytutom, por. P. Marcuzzi, *op. cit.*, s. 782; E. Gambari, *I religiosi nel Codice*, Milano 1986, s. 77-78; A. Celeghin, *Sacra Potestas: Quaestio post-Conciliaris*, *Periodica* 74 (1985), s. 223-225.

²³ D. J. Andrés, *Il diritto...*, s. 41-42.

²⁴ Zazwyczaj przyjmuje się, że kapituły generalne oraz moderatorzy najwyżsi Instytutów, o których mowa, posiadają władzę wydawania dekretów ogólnych posiadających moc ustawy, lub też nakazy poszczególne dla całego Instytutu. Należy jednak zauważyć, że jeżeli chodzi o władzę moderatorów najwyższych w stosunku do wydawania dekretów ogólnych posiadających moc ustawy, to mieliby oni taką możliwość jedynie po wcześniejszym uzyskaniu mandatu ze strony kapituły generalnej, por. J. García Martín, *Le norme generali del Codex Iuris Canonici*, Roma 1995, s. 53; V. De Paolis, *De sanctionibus...*, s. 52-53.

i administracyjna i dotyczy zarówno zakresu wewnętrznego²⁵ jak i zewnętrznego²⁶.

3. Zakres zastosowania władzy karania w Instytutach Zakonnych

Władza karania w Kościele jest wykonywana w ramach władzy rządzenia, a dokładniej w związku z wykonywaniem jej potrójnej funkcji: ustawodawczej, wykonawczej i sędowniczej. Kościół, kiedy ustanawia ustawy karne, wykonuje władzę ustawodawczą²⁷, kiedy natomiast wydaje nakazy karne, wymierza lub deklaruje kary wybierając drogę administracyjną wykonuje władzę wykonawczą²⁸, i w końcu, kiedy wymierza lub deklaruje kary w procesie sądowym karnym wykonuje władzę sędowniczą²⁹. W sposób szczególny problem zakresu zastosowania władzy karania powinien być przedmiotem zainteresowania ze strony przełożonych Instytutów Zakonnych kleryckich na prawie papieskim oraz przełożonych Stowarzyszeń Życia Apostolskiego kleryckich na prawie papieskim, ponieważ oni, na mocy władzy rządzenia, którą posiadają również w zakresie zewnętrznym, mogą wydawać i aplikować sankcje karne³⁰.

²⁵ W tym przypadku władza dotyczy możliwości rozgrzeszania, zwalniania z określonych cenzur zob. G. Ciccola, *Poradnik spowiednika. Cenzury, nieregularności i przeszkody w Kodeksie Prawa Kanonicznego*, tłum. z j. włoskiego B. Gancarz, Kraków 1999, s. 42-43.

²⁶ W odniesieniu do forum zewnętrznego, przełożeni wyżsi Instytutów zakonnych kleryckich na prawie papieskim na podstawie władzy udzielonej im przez kan. 596 § 2 i kan. 134 § 1, jak również przez kan. 1427, mają między innymi władzę sądenia zarówno osoby fizyczne jak i prawne tego samego Instytutu. Władza sądenia tych Instytutów ma charakter ogólny i obejmuje zarówno sprawy sporne jak i sprawy karne. Jeżeli chodzi o sprawy sporne to wspomniane trybunały mogą sądzić jedynie te sprawy, które mają miejsce *inter religiosos vel domos eiusdem instituti religiosi clericalis iuris pontificii*, kan. 1427 § 1 KPK/1983, por. J. Ochoa, *Ordinatio tribunalium religiosorum iuxta vigentem disciplinam*, Commentarium pro Religiosis et Missionariis 64 (1983), s. 135. Por. także J. Ochoa, *I processi canonici in generale*, Apollinaris 57 (1984), s. 208; J. M. Arriba Conde, *Diritto processuale canonico*, Roma 1994, s. 139-141.

²⁷ Por. KPK/1983 kan. 1315 § 1.

²⁸ Por. KPK/1983 kann. 1319 § 1, 1720.

²⁹ Por. KPK/1983 kan. 1721.

³⁰ Należy zaznaczyć, że nie posiadają władzy rządzenia Instytuty Zakonne niekleryckie ani też kleryckie, ale pozostające na prawie diecezjalnym jak również Instytuty Świeckie, chociażby były kleryckie i na prawie papieskim. Tym wszystkim Instytutom przysługuje jedynie władza wspólna, zgodnie z kan. 596 § 1. Nie można jednak zaprzeczyć, iż każdy z tych Instytutów może wydawać statuty i normy ogólne, w tym też normy karne w szczególności, może je modyfikować, jeżeli zostały zatwierdzone przez władzę zewnętrzną wyższą, a także interpretować, przynajmniej interpretacją deklaratywną. Instytut posiada władzę wymagania, aby wspomniane normy były zachowywane oraz

3.1. Władza karania w zakresie władzy ustawodawczej

Problematyka władzy karania, w zakresie władzy ustawodawczej, przejawia się w możliwości wydawania ustaw karnych. Ustawy karne może wydawać w Kościele ten, kto posiada władzę ustawodawczą, to znaczy znajduje się na czele jakiejś wspólnoty kościelnej zdolnej do przyjęcia ustawy. Władza ustawodawcza jest związana z urzędem, który kieruje wspólnotą kościelną, która może być powszechna albo partykularna, a zatem, w konsekwencji, ustawy mogą być również powszechne lub partykularne³¹. Ustawodawczą władzę karania o charakterze powszechnym, a zatem w odniesieniu do wszystkich Instytutów Zakonnych posiadają: Papież³² i Kolegium Biskupów³³. Zgodnie z kan. 343, Synod Biskupów, który zasadniczo ma charakter konsultacyjny, nie posiada władzy ustawodawczej, Niewykluczone jest jednak, że w poszczególnych przypadkach będzie ją wykonywał, jednakże musi wcześniej taką władzę otrzymać od Papieża, który też jest upoważniony do zatwierdzania ewentualnych decyzji. Podmiotami ustawodawczej władzy karania o wymiarze partykularnym, oprócz oczywiście wyżej wspomnianych, mogą być: Biskupi diecezjalni³⁴ i ci, którzy w prawie są z nimi zrówna-

stosowane. Ponadto ma możliwość rozstrzygnięcia kontrowersji, wymierzania kar lub wszczęcia procedury zmierzającej do eksklaustracji nałożonej oraz wydalenia z Instytutu, A. Calabrese, *op. cit.*, s. 14-15, przypis 15.

³¹ Por. J. García Martín, *op. cit.*, s. 49-50.

³² Władza Papieża jest zwyczajna, najwyższa, pełna, bezpośrednia i powszechna oraz osobista i w końcu realizowana w sposób wolny, por. KPK/1983 kan. 331. Władza ustawodawcza Papieża może być wyjątkowo realizowana również poprzez Dykasteria Kurii Rzymskiej: „de specifica approbatione Summi Pontificis”, Joannes Paulus II, Constitutio Apostolica de Curia Romana *Pastor Bonus*, 28.06.1988, AAS 80 (1988) 864, n. 18.

³³ W przypadku Kolegium Biskupów nie możemy jednak mówić o drugim podmiocie najwyższej władzy ustawodawczej w Kościele po Papieżu. Nie można rozdzielać Kolegium Biskupów od Papieża, ponieważ ten ostatni, z prawa Bożego, jest członkiem Kolegium Biskupów i jego Głową, a Kolegium ze swojej strony nie może istnieć bez niego. Należy jednak oddzielić Papieża od Kolegium Biskupów, ponieważ Papież może działać bez Kolegium, podczas gdy to ostatnie nic nie może uczynić bez tego pierwszego, por. KPK/1983 kann. 336, 337 §§ 1-2; 341. Zob. J. F. Castaño, *Introduzione al diritto costituzionale della Chiesa*, Roma 1994, s. 82.

³⁴ Por. KPK/1983 kann. 381 § 1, 391-392. Zakonnicy, członkowie Instytutów Zakonnych na prawie papieskim, podlegają władzy biskupów, ale jedynie w tym, co się odnosi do działalności duszpasterskiej, sprawowania publicznego kultu bożego i innych dzieł apostołatu, zob. KPK/1983 kann. 678-679, 681-683, 1337. W tym właśnie zakresie, można mówić o władzy Ordynariusza miejsca w odniesieniu do członków Instytutów Zakonnych, władza ta obejmuje również władzę karania, por. A. G. Urru, *Punire per salvare. Il sistema penale nella Chiesa*, Roma 2002, s. 50.

ni³⁵ a także Synody partykularne plenarne i prowincjalne³⁶, Konferencje Episkopatu³⁷ oraz przełożeni i kapituły generalne Instytutów Zakonnych kleryckich na prawie papieskim i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego kleryckich na prawie papieskim³⁸.

Zgodnie z kan. 1315 § 1 ten, kto posiada władzę ustawodawczą może wydawać ustawy karne, jak również swoimi ustawami zabezpieczać odpowiednią karą prawo Boże lub ustawę kościelną wydaną przez wyższą władzę, zachowując jednakże granice swojej kompetencji z racji terytorium lub osób, do których mają się one odnosić. W myśl zasady wyrażonej w kan. 1315 § 1, wydanie kary poprzez ustawę pozostaje wyłącznie w ramach kompetencji władzy ustawodawczej. Jak już zostało wcześniej przedstawione, władza ustawodawcza dzieli się na dwie części: powszechną i partykularną. Druga z nich jest odpowiedzialna za zachowywanie ustaw boskich i kościelnych powszechnych na własnym terytorium lub w stosunku do określonych osób. Temu, kto jest wyposażony we władzę ustawodawczą partykularną w Instytutach Zakonnych, w ramach władzy karania przysługują następujące uprawnienia:

– Zabezpieczanie ustaw kościelnych lub boskich poprzez wydawanie ustaw karnych, o ile ich przekroczenie byłoby na danym terytorium albo w przypadku konkretnych osób poważne lub spowodowałyby szczególnie skandal.

– Dodawanie innych kar do już przewidzianych w ustawie powszechnej. Możliwość dołączenia, poprzez ustawę partykularną,

³⁵ Chodzi tutaj o: Prałata i Opata terytorialnego, Wikariusza i Prefekta apostolskiego oraz o Administratora apostolskiego administratury apostolskiej erygowanej na stałe, por. KPK/1983 kann. 381 § 2, 368. Natomiast w praktyce Kongregacji ds. Ewangelizacji Narodów, również Przełożeni misji *sui iuris*. Zgodnie z kan. 427 § 1 KPK/1983, do wyżej wymienionych należy dodać Administratora Diecezjalnego, oraz na misjach Pro-wikariusza, Pro-prefekta i Pro-przełożonego, por. J. García Martín, *op. cit.*, s. 52. Z biskupem diecezjalnym jest zrównany również Ordynariusz Polowy, por. Joannes Paulus II, *Constitutio Apostolica, qua nova canonica ordinatio pro spirituali militum curae datur Spirituali militum curae*, 21.04.1986, AAS 78 (1986) 482-483, n. 1-2. Zob. także J. Beyer, *La Costituzione Apostolica Spirituali Militum Curae a proposito degli Ordinariati Militari I*, *Quaderni di Diritto Ecclesiale* 1 (1988), s. 206-227; *La Costituzione Apostolica Spirituali Militum Curae a proposito degli Ordinariati Militari II*, *Quaderni di Diritto Ecclesiale* 2 (1989), s. 110-124.

³⁶ Por. KPK/1983 kann. 439-440, 445.

³⁷ Por. KPK/1983 kan. 455.

³⁸ Por. KPK/1983 kan. 596 § 2.

nowej kary do istniejącej już w ustawie powszechnej, może być usprawiedliwiona jedynie w przypadku największej konieczności³⁹.

– Wydawanie kar obowiązkowych i nieobowiązkowych, określonych albo też nieokreślonych. W tym ostatnim przypadku będzie należało do Ordynariusza albo do sędziego określenie kary, która ma być wymierzona⁴⁰.

– Określanie kar w przypadku, gdy ustawa partykularna przewiduje karę nieokreśloną albo fakultatywną.

– Określenie, zgodnie z kan. 1327, innych okoliczności wyjątkowych, łagodzących lub obciążających oprócz przewidzianych w prawie powszechnym⁴¹.

Należy jednak zwrócić uwagę na fakt, że Kodeks przewiduje pewne ograniczenia, jeżeli chodzi o wydawanie ustaw karnych partykularnych przez upoważnione do tego osoby. Ograniczenia te kształtują się następująco: w myśl kan. 1317 ustawą partykularną nie może być ustanowiona kara wydalenia ze stanu duchownego; ustawodawca partykularny winien, zgodnie z kan. 1315 § 1, działać w granicach swojej kompetencji terytorialnej lub personalnej; ustawa karna partykularna, zgodnie z kan. 135 § 2, nie może być przeciwna wyższemu prawu; kary *latae sententiae* muszą się ograniczać do przypadków najpoważniejszych, które nie mogą być chronione przez kary *ferendae sententiae* (kan. 1318); cenzur a zwłaszcza ekskomuniki nie powinno się ustanawiać, jak tylko z największym umiarem i jedynie za cięższe przestępstwa (kan. 1318); w tym samym państwie lub regionie powinny być ustanawiane, jeśli mają być, jednakowe ustawy karne⁴².

3.2. Władza karania w zakresie władzy administracyjnej

Inną grupę podmiotów mogących wykonywać władzę karania w Instytutach Zakonnych i w stosunku do nich stanowią te, które, zgodnie z kan. 1319 § 1, posiadają upoważnienie do wydawania za pośrednictwem nakazu określonych kar, za wyjątkiem ekspiacyjnych wymierzanych na stałe.

³⁹ Por. A. Calabrese, *op. cit.*, s. 14; F. Iannone, *Potestà del Capitolo Generale*, *Commentarium pro Religiosis et Missionariis* 67 (1987), s. 243-244.

⁴⁰ KPK/1983 kan. 1315.

⁴¹ Por. G. Trevisan, *Il ruolo dell'Ordinario in ambito penale*, *Quaderni di Diritto Ecclesiale* 12 (1999), s. 160.

⁴² Por. tamże, s. 161.

Nakaz to akt administracyjny poszczególny, czyli dekret, poprzez który władza poleca wprost i zgodnie z prawem coś wykonać lub czegoś zaniechać, przede wszystkim celem przynaglenia do stosowania ustawy, jeżeli ta jest niezachowywana lub pomijana⁴³. W związku z powyższym adresatem nakazu, jako dekretu administracyjnego poszczególnego, może być albo jedna lub więcej, zawsze określonych osób, czy to fizycznych, czy też prawnych⁴⁴. Jeżeli nakaz przewiduje jakąś sankcję karną, to wtedy mówimy o nakazie karnym. Nakaz karny to zatem akt administracyjny poszczególny i, zgodnie z zasadą, którą znajdujemy wyrażoną w kan. 35, władzą kompetentną do wydawania takich aktów jest władza rządzenia administracyjna, czy inaczej wykonawcza. W konsekwencji wydawanie nakazów karnych jest aktem władzy rządzenia wykonywanej w funkcji administracyjnej w zakresie zewnętrznym⁴⁵. Mogą więc wydawać nakazy karne ci, którzy posiadają wszystkie trzy funkcje władzy rządzenia – ustawodawczą, wykonawczą i sądowniczą, następnie ci którzy posiadają przynajmniej władzę wykonawczą, jak również ci wszyscy, którzy posiadają władzę rządzenia w całości lub częściową ale nie własną lecz zastępczą lub delegowaną⁴⁶. Możemy powiedzieć, że w praktyce władzę karania w Instytutach Zakonnych i w stosunku do nich mogą wykonywać poprzez wydawanie nakazów karnych: Papież, Kolegium Biskupów, Konferencje Episkopatu, Biskupi Diecezjalni i im zrównani, Wikariusze Generalni i Biskupi⁴⁷, kapituły ge-

⁴³ KPK/1983 kann. 35, 49.

⁴⁴ Por. J. Krukowski, R. Sobański, *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego. Tom I. Księga I Normy Ogólne*, Poznań 2003, s. 96.

⁴⁵ Kanon 1319 precyzuje, że władza, która wydaje nakaz, poprzez który ustanawiana jest również kara, musi być władzą rządzenia i że taka władza musi być w zakresie zewnętrznym. A zatem w myśl kanonu są z tego wykluczeni ci wszyscy, którzy mogą wydawać nakazy nie jurysdykcyjne – na przykład Przełożeni Instytutów życia konsekrowanego, które nie są ani kleryckie, ani na prawie papieskim oraz ci, którzy mają władzę jedynie w zakresie wewnętrznym, por. J. Sanchis, *La legge penale e il precetto penale*, Milano 1993, s. 146-147; V. De Paolis, *De sanctionibus...*, s. 49.

⁴⁶ Należy zauważyć, iż nie wszystkie trzy funkcje władzy rządzenia mogą być delegowane dowolnie przez wszystkich. Według normy ogólnej władza ustawodawcza niższa aniżeli Papieża nie może być delegowana (KPK/1983 kan. 135 § 2), to samo dotyczy również władzy sądowniczej (KPK/1983 kan. 135 § 3). Natomiast w odniesieniu do władzy wykonawczej, zgodnie z normą ogólną, ta może być delegowana (KPK/1983 kan. 137 § 1). Zob. J. García Martín, *op. cit.*, s. 446-458.

⁴⁷ Por. G. Trevisan, *op. cit.*, s. 162. Niektórzy autorzy utrzymują jednak, że Wikariusze Generalni i Biskupi nie posiadają *iure Codicis* władzy wydawania nakazów karnych poszczególnych, por. F. Nigro, *op. cit.*, s. 757; L. Chiappetta, *Il Codice di Diritto Canonico*

neralne i przełożeni wyżsi Instytutów Zakonnych kleryckich na prawie papieskim oraz Stowarzyszeń Życia Apostolskiego kleryckich na prawie papieskim⁴⁸. Jeżeli natomiast chodzi o przełożonych lokalnych Instytutów Życia Konsekwowanego kleryckich na prawie papieskim, można powiedzieć, że i oni posiadają władzę rządzenia w funkcji wykonawczej w zakresie zewnętrznym (kan. 596 § 2), mogą zatem wydawać nakazy karne. Jednak takie uprawnienie przełożonych lokalnych posiada pewne ograniczenia wyrażone w prawie własnym Instytutu oraz w prawie powszechnym⁴⁹.

Mówiąc o wykonywaniu władzy karania przez władzę administracyjną w fazie ustanawiania sankcji karnych należy podać kilka wytycznych, dotyczących ustanawiania kar za pośrednictwem nakazów. Trzeba bowiem podkreślić, że ustawodawca, chociaż daje możliwość ustanawiania kar poprzez nakazy, to jednak nakłada pewne ograniczenia na taką ewentualność. W paragrafie drugim kanonu 1319 znajdujemy zachętę skierowaną do przełożonych, aby nie uciekali się zbyt pochopnie do wydawania nakazów karnych, ale by sięgali do nich dopiero po dojrzałym rozważeniu sprawy. Do nakazu karnego powinno się odwoływać tylko wtedy, kiedy w grę wchodzi prawdziwa konieczność zabezpieczenia dyscypliny kościelnej (kan. 1317). Ponadto kary, które mogą być ustanawiane za pośrednictwem nakazów karnych muszą być określone, ponieważ nakaz jest wydawany dla określonych przypadków. Przełożony, oceniając określoną sytuację, musi też wydać określoną karę. Nakaz karny powinien być zatem poprzedzony odpowiednim dochodzeniem, które pozwoli przełożonemu na zorientowanie się w sytuacji. Wykluczone są jednak kary wiążące na stałe, ponieważ są karami

co, *Commento giuridico-pastorale*, tom 2, Napoli 1988, s. 434. Nie ulega jednak wątpliwości fakt, iż Wikariusze Generalni i Biskupi nie mogą wydawać ustaw karnych partykularnych, chociaż mieszczą się w pojęciu Ordynariusz miejsca (KPK/1983 kan. 134 §§ 1-2). Władza, jaką posiadają wspomniani, jest jedynie władzą wykonawczą (KPK/1983 kan. 479 §§ 1-2), por. A. G. Urru, *op. cit.*, s. 45.

⁴⁸ Por. KPK/1983 kann. 331; 336; 455; 381; 479; 596 i 631, 620.

⁴⁹ Przykładowo, zgodnie z kan. 1341 KPK/1983, jedynie Ordynariusz może wszcząć postępowanie czy to sądowe czy administracyjne, zmierzające do wymierzenia lub deklarowania kary. Przełożeni lokalni nie będąc Ordynariuszami nie mieliby władzy do tego by ich nakazy były zachowywane. Nad tym problemem dyskutowali komentatorzy Kodeksu z 1917 roku. Na temat roli Ordynariusza w procesie karnym kanonicznym zob. A. A. Miziński, *Ruolo preminente dell'Ordinario nel processo penale canonico secondo la normativa del CIC del 1983*, w: *Il Processo penale canonico*, pod red. Z. Suchecki Roma 2003, s. 131-16. Por. także G. Michiels, *op. cit.*, s. 150.

zbyt ciężkimi, aby mogły być ustanowione w nakazie karnym (kan. 1342 § 2). Nakazem karnym mogą być ustanawiane zarówno kary poprawcze jak i ekspiacyjne. Ostatecznie jednak, w celu ochrony wiernych przed ewentualnymi nadużyciami ze strony przełożonych, przeciwko nakazom karnym jest możliwe wniesienie rekursu hierarchicznego zgodnie z tym, co się postanawia w kann. 1732-1739.

Władza rządzenia administracyjna może wykonywać władzę karania również w fazie stosowania kar kanonicznych. Ma to miejsce wtedy, gdy Ordynariusz zdecyduje, że należy wszcząć postępowanie o wymierzenie kary na drodze administracyjnej, albo gdy zajmuje się wykonaniem kary już wymierzonej lub deklarowanej. Droga administracyjna wymierzenia kary oznacza, że proces jest rozpoczęty przez przełożonego poza drogą sądową i kończy się wydaniem dekretu a nie wyroku⁵⁰.

Należy również zaznaczyć, że w ramach władzy administracyjnej przełożony może się posługiwać środkami, które jednak nie są karami w sensie ścisłym. Otóż kann. 1339 i 1340 oddają do dyspozycji przełożonego kompetentnego następujące środki: upomnienie, naganą i pokutę. W przypadku upomnienia i nagany mamy do czynienia ze środkami formalnymi, poprzez które przełożony nakłada na podwładnego obowiązek zmiany zachowania, ponieważ znajduje się w bliskim niebezpieczeństwie popełnienia przestępstwa, albo istnieje podejrzenie, że już je popełnił, albo też zachowuje się w sposób powodujący zgorzenie lub poważne naruszenie porządku publicznego. Pokuta natomiast to obowiązek wykonania jakiegoś aktu religijności, pobożności lub miłości w celu naprawienia wyrządzonego zła⁵¹.

3.3. Władza karania w zakresie władzy sądowniczej

Władza karania w Kościele wykonywana jest również przez tych, którzy mają władzę rządzenia w funkcji sądowniczej. Chodzi zatem o te osoby, które aplikują kary przewidziane lub, w przypadku kar nieokreślonych, sami je ustalają. Zakres kompetencji władzy sę-

⁵⁰ Zob. V. De Paolis, *Il processo penale amministrativo*, w: *Il processo penale canonico*, pod red. Z. Suchecki, Roma 2003, s. 215-234. Por. także A. Calabrese, *La procedura stragiudiziale penale*, w: *I procedimenti speciali nel diritto canonico*, Città del Vaticano 1992, s. 267-281.

⁵¹ G. Trevisan, *op. cit.*, s. 162-163.

dziowskiej w Kościele jest określony w kan. 1401. Według cytowanego kanonu Kościół posiada własną i wyłączną władzę sądzenia. Odnosi się ona, między innymi, do spraw dotyczących przekroczenia ustaw kościelnych lub tego, co się wiąże z naruszeniem porządku moralnego, w tym co się tyczy definicji winy i wymierzenia kary⁵². Wymierzenie lub deklarowanie kar w Kościele może nastąpić albo na drodze administracyjnej, albo na drodze sądowej⁵³.

Podmiotem aktywnym władzy sądowniczej jest przede wszystkim Papież, który posiada osobistą i pełną władzę sądowniczą⁵⁴. Zasadniczo, Papież wykonuje swoją władzę za pośrednictwem specjalnych komisji lub Trybunałów specjalnie ustanowionych, czyli Roty Rzymskiej i Sygnatury Apostolskiej⁵⁵. Podmiotem władzy sądowniczej

⁵² W celu wydania wyroku w procesie karnym należy udowodnić istnienie winy umyślnej. Z akt musi wynikać, że przestępca popełnił przestępstwo, a także musi być udowodniona jego odpowiedzialność za czyn przestępczy, biorąc pod uwagę okoliczności popełnienia przestępstwa, to znaczy czy przestępca jest poczytalny w sposób ciężki. Następnie przechodzi się do zadeklarowania kary, o ile miała miejsce kara *laetae sententiae*, lub do wymierzenia kary, w przypadku kary *ferendae sententiae*, za popełnione przestępstwo. Szerzej na ten temat zob. Z. Suchecki, *Il processo penale giudiziario*, w: *Il processo penale canonico*, pod red. Z. Suchecki, Roma 2003, s. 235-277. Zob. także V. De Paolis, *Il processo penale giudiziale*, w: *I procedimenti speciali nel diritto canonico*, Città del Vaticano 1992, s. 291-292.

⁵³ Decyzję o tym, jaką drogę postępowania wybrać, administracyjną czy też sądową, podejmuje wyłącznie Ordynariusz, który powinien mieć na uwadze przepisy prawne w tej materii. Otóż zgodnie z kan. 1342 §§ 1-2, wybór drogi administracyjnej jest możliwy pod następującymi warunkami: istnienie uzasadnionej przyczyny; jeżeli nie wchodzi w grę wymierzenie lub deklarowanie kar wiążących na stałe; brak wyraźnego zakazu wyboru takiej drogi przez ustawę lub nakaz. W przypadku braku spełnienia któregokolwiek z wymienionych warunków, należałoby podjąć procedurę karną na drodze sądowej. Ogólnie rzecz biorąc procedura administracyjna mogłaby być uzasadniona w przypadku istnienia dowodów wystarczająco jasnych oraz gdyby istniała konieczność szybkiego zareagowania lub też pewnej tajności postępowania. Należałoby natomiast nie podejmować drogi administracyjnej w przypadku, gdyby w grę wchodziło wymierzenie lub deklarowanie kar wiążących na stałe. Przykładem takiej kary jest wydalenie ze stanu duchownego. W końcu może się zdarzyć, że ustawa czy nawet nakaz mogą zabronić wymierzenia lub deklarowania kary na drodze administracyjnej, a to ze względu na szczególnie ciężar kary. Wydaje się, że bardziej wskazaną byłaby jednak droga postępowania sądowego, ze względu na lepsze zagwarantowanie ochrony uprawnień osoby podejrzanej o popełnienie przestępstwa. Por. A. Mosconi, *L'indagine previa e l'applicazione della pena in via amministrativa*, w: *I Giudizi nella Chiesa. Processi e procedure speciali*, pod red. Gruppo Italiano Docenti di Diritto Canonico, Milano 1999, s. 211-212; A. Calabrese, *La procedura...*, s. 267-281.

⁵⁴ Mając na uwadze pełnię władzy sądowniczej jaką posiada Papież, staje się zrozumiałym przepis, jaki znajdujemy w kan. 1404, według którego Stolica Piotrowa nie może być sądzona przez nikogo.

⁵⁵ KPK/1983 kann. 1417; 1442-1445.

w odniesieniu do członków Instytutów Zakonnych może być również Kolegium Biskupów jak i poszczególni Biskupi diecezjalni⁵⁶. Władza sadownicza przysługuje również przełożonym Instytutów Zakonnych kleryckim na prawie papieskim i im zrównanym, kiedy sądzą kontrowersje wewnątrz Instytutu⁵⁷. Instytuty Zakonne kleryckie na prawie papieskim, posiadając władzę kościelną rządzenia, mogą, na mocy kan. 1427, posiadać własne trybunały. Kompetencje tych trybunałów w zakresie karnym dotyczą możliwości osądzania spraw, w których chodzi o popełnienie przestępstw przez osoby fizyczne i prawne członków danego Instytutu. Trybunały Instytutów Zakonnych kleryckich na prawie papieskim mogłyby w związku z tym sądzić zakonników, gdyby ci popełnili któreś z przestępstw z kann. 1364-1398. Trybunały zakonne mogłyby zatem, między innymi, przeprowadzać procesy karne o wydalenie ze stanu duchownego w przypadku własnych członków⁵⁸. Inne specyficzne przykłady wykonywania władzy karania w funkcji sądowniczej w Instytutach Zakonnych mogą dotyczyć kar przewidzianych w następujących przypadkach: nadużycia i preferencje osób w przypadku nominacji i wyborów (kann. 626, 1399); przeciwko przełożonym którzy nie wywiązują się z obowiązku rezydencji (kann. 629, 1396); przeciwko tym którzy wykraczają przeciwko przepisom o alienacji (kann. 638, 1377); wobec osób wykraczających przeciw przepisom o powstrzymaniu się od tego co nie przystoi i jest obce własnemu stanowi (kann. 285, 672, 1399); przeciwko wykraczającym przeciw przepisom o działalności handlowej lub transakcji (kann. 286, 672, 1392). Trzeba jednak pamiętać, że niektóre spośród przestępstw, ze względu na szczególnie ciężar, zostały zarezerwowane Kongregacji Doktryny Wiary⁵⁹. Jest tutaj mowa o ośmiu przestęp-

⁵⁶ Władza sądownicza Biskupów diecezjalnych dotyczy ich diecezji i jest realizowana przez upoważnione do tego podmioty. W każdej diecezji powinien być ustanowiony na stałe sąd diecezjalny, który ma działać jako organ sądowniczy Biskupa. Biskup powinien mianować Wikariusza sądowego, który z władzą zwyczajną zastępczą sądzi w imieniu Biskupa, por. KPK/1983 kann. 1419-1420. Por. także J. García Martín, *Le norme generali del Codex Iuris Canonici*, Roma 1995, s. 448.

⁵⁷ KPK/1983 kann. 1427 §§ 1-2; 1438, n. 3.

⁵⁸ Por. KPK/1983 kan. 1425 § 1, n. 2.

⁵⁹ Por. Joannes Paulus II, *Litterae Apostolicae motu proprio datae quibus Normae de gravioribus delictis Congregationi pro Doctrina Fidei reservatis promulgantur, Sacramentorum Sanctitatis Tutela*, 30.04.2001, AAS 93 (2001) 737-739; *Congregatio pro doctrina fidei, Epistula a Congregatione pro Doctrina Fidei missa ad totius Catholicae Ecclesiae Episcopos aliosque Ordinarios et Hierarchos interesse habentes: de delictis*

stwach, z czego cztery dotyczą Najświętszej Eucharystii, trzy związane są z sakramentem Pokuty, a jedno dotyczy obyczajów. Wspomina-
ne przestępstwa to: zabieranie lub przechowywanie w celu święto-
kradczym albo porzucanie postaci konsekrowanych; usiłowanie sprawa-
nowania czynności liturgicznej Ofiary eucharystycznej oraz jej symu-
lowanie; koncelebrowanie Eucharystii z szafarzami wspólnot kościel-
nych, które nie posiadają sukcesji apostołskiej oraz nie uznają sakra-
mentalności święceń kapłańskich; konsekracja jednej postaci eucha-
rystycznej bez drugiej w czasie Eucharystycznej celebracji lub też
konsekracja obydwu postaci jednak poza ofiarą eucharystyczną *in sa-
cilegium finem*; rozgrzeszenie współnika w grzechu przeciwko szóstemu
przykazaniu Dekalogu; nakłanianie do grzechu przeciwko szóstemu
przykazaniu Dekalogu w akcie spowiedzi albo z okazji lub pod
jej pretekstem, jeżeli ma na celu grzech z samym spowiednikiem;
bezpośrednie naruszenie tajemnicy sakramentalnej; przestępstwo
przeciwko obyczajom. Sposób postępowania jest tutaj ściśle określo-
ny przez samą Kongregację. Ilekroć Ordynariusz otrzyma przynaj-
mniej prawdopodobną wiadomość o którymś ze wspomnianych prze-
stępstw, powinien przeprowadzić dochodzenie a następnie przeka-
zać sprawę Kongregacji Doktryny Wiary, która zdecyduje czy sama
zajmie się sprawą czy też zleci jej realizację zainteresowanemu Ordy-
nariuszowi, przekazując mu przy tym odpowiednie normy. Docho-
dzenie, o którym mowa, to dochodzenie wstępne z kann. 1717-1718
KPK/1983. Jeżeli w wyniku przeprowadzonego dochodzenia wstęp-
nego oskarżenia okażą się uzasadnione oraz przemawiające na ko-
rzyść przeprowadzenia właściwego postępowania przeciwko oskar-
żonemu, to w takim wypadku Ordynariusz powinien powiadomić
o tym Kongregację. Przed otrzymaniem odpowiedzi z Kongregacji
Ordynariusz nie może podejmować decyzji o wszczęciu dalszego po-
stępowania karnego⁶⁰.

gravioribus eidem Congregationi pro Doctrina Fidei reservatis, 18.05.2001, AAS 93 (2001) 785-788. Zob. tłumaczenie polskie Listu Kongregacji Doktryny Wiary, Miesięcznik Pasterski Płocki 68 (2001), s. 415-417, n. 10.

⁶⁰ Szerzej na ten temat por. W. Góralski, *Komentarz do Listu Kongregacji Doktryny Wiary o poważniejszych przestępstwach zastrzeżonych teŹe Kongregacji z dnia 18 maja 2001 r.*, Miesięcznik Pasterski Płocki 86 (2001) n. 10. s. 417-423; V. De Paolis, *Norme De Gravioribus Delictis reservati alla Congregazione per la Dottrina della Fede*, Periodica 91 (2002), s. 273-312. Por. także D. Borek, *Ordynariusz a «Delicta Graviora» zarezerwowane Kongregacji Doktryny Wiary*, Prawo Kanoniczne 47 (2004) n. 3-4, s. 97-146

4. Wydalenie z Instytutu Zakonnego

W świetle powyższych rozważań, możemy postawić pytanie czy instytucja wydalenia z Instytutu Zakonnego jest formą wykonywania władzy karania w Instytutach Zakonnych czy też nie. W celu uzasadnienia postawionego pytania wydaje się koniecznym przybliżenie, w dużym skrócie, obowiązujących przepisów dotyczących dymisji z Instytutu Zakonnego.

Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 roku, mając na uwadze zasadę ogólną, wyrażoną w kan. 606, o jednakowym traktowaniu wszystkich Instytutów, przewiduje procedurę wydalenia, która jest ważna dla wszystkich Instytutów, nawet tych które nie posiadają władzy rządzenia. Aktualne prawo przewiduje trzy procedury administracyjne, różne nie ze względu na sytuację prawną wydalanego, lecz raczej ze względu na różne przyczyny, które powodują wydalenie. Jest tutaj mowa o wydaleniu *a iure* oraz o wydaleniu *ab homine*, które może być obowiązkowe lub fakultatywne⁶¹. Wydalenie *a iure* oznacza, że zakonnik jest usunięty z Instytutu *ipso facto* na mocy przepisu prawnego. W takim przypadku położony jest zobowiązany jedynie do deklaracji zaistniałego faktu. Ta forma dymisji posiada charakter definitywny i ma zastosowanie wobec wszystkich typów zakonów męskich i żeńskich, niezależnie od charakteru profesji zakonnej. Ten rodzaj wydalenia jest przewidziany jedynie w najcięższych przypadkach i faktach notorycznych, ściśle określonych w kanonie, to znaczy w przypadku notorycznego odstąpienia od wiary oraz zawarcia małżeństwa lub usiłowania zawarcia małżeństwa, nawet tylko cywilnie (kan. 694). Aktualny Kodeks przewiduje również wydalenie *ab homine*, które jest dokonywane przez odpowiedniego przełożonego po dokonaniu przewidzianej prawem procedury. W niektórych przypadkach jest to wydalenie obowiązkowe (kan. 695), w innych natomiast fakultatywne (kan. 696). W przypadku wydalenia obowiązkowego⁶², przyczyny wydalenia

⁶¹ Por. KPK/1983 kann. 694-704. Por. także W. Kiwior, *Procedura obowiązująca przy eksklaustracji, sekularyzacji i wydalaniu z Instytutu życia konsekrowanego*, Prawo Kanoniczne 38 (1995) n. 3-4, s. 119-163. P. Stasiński, *Przyczyny wydalenia z Instytutu Zakonnego*, Prawo Kanoniczne 40 (1997) n. 1-2, s. 147-173.

⁶² W kanonie 695 § 1 KPK/1983 znajdujemy wyrażoną bezwzględną konieczność wszczęcia procedury zmierzającej do wydalenia zakonnika, który dopuścił się określonych w cytowanym kanonie przestępstw. Niemniej jednak należy zauważyć, iż owa konieczność ulega zawieszeniu, zgodnie z postanowieniem samego ustawodawcy, ilekroć

muszą być wyraźnie określone. Chodzi mianowicie o przypadki przestępstw przeciwko życiu i wolności człowieka (kann. 1397, 1398) oraz o przypadki grzechów kwalifikowanych przeciwko szóstemu przykazaniu dekalogu (kan. 1395). W takich przypadkach wydalenie jest dokonywane przez kompetentnego przełożonego po wypełnieniu procedury o charakterze administracyjnym. Ten rodzaj wydalenia jest jednakowy dla wszystkich zakonów męskich i żeńskich, o ślubach czasowych i wieczystych. Natomiast w przypadku wydalenia fakultatywnego, o którym jest mowa w kan. 696, zakonnik może być wydalony jeżeli wykroczenia, których się dopuścił są ciężkie, zewnętrzne, poczytalne i prawnie potwierdzone. W przypadku wydalenia fakultatywnego należy podkreślić konieczność podwójnego upomnienia kanonicznego (kan. 697). Co się zaś tyczy procedury jaka ma być zastosowana w przypadku wydalenia *ab homine*, to oczywiście jest ona odmienna od opisanej powyżej zarówno w przypadku wydalenia obowiązkowego⁶³ jak i w przypadku wydalenia fakultatywnego⁶⁴.

Oprócz wspomnianych form wydalenia z Instytutu, Kodeks przewiduje również możliwość natychmiastowego wydalenia z domu zakonnego, które może mieć miejsce, zgodnie z kan. 703, jedynie w dwóch przypadkach. Po pierwsze: w przypadku poważnego zgorzienia zewnętrznego, po drugie: w przypadku bardzo poważnej szkody grożącej Instytutowi. To wyjątkowe wydalenie zakonnika z domu zakonnego może być dokonane przez przełożonego wyższego lub też przez przełożonego lokalnego za zgodą jego rady, jeżeli przynagła niebezpieczeństwo⁶⁵. Przełożony wyższy, jeżeli taka będzie potrzeba, winien wszcząć proces o wydalenie albo też przedstawić sprawę Stolicy Apostolskiej.

Na skutek przeprowadzonej zgodnie z prawem dymisji, poza oczywiście przypadkiem natychmiastowego usunięcia z domu za-

przełożony, w przypadku przestępstw o których mowa w kan. 1395 § 2 uzna że wydalenie nie jest bezwzględnie konieczne, ponieważ są inne sposoby aby zaradzić poprawie życia członka oraz wyrównać naruszoną sprawiedliwość i naprawić zgorzienie, por. KPK/1983 kan. 1341. Por. także P. Stasiński, *op. cit.*, s. 154.

⁶³ Por. KPK/1983 kan. 695 § 2, zob. także W. Kiwior, *op. cit.*, s. 148-154.

⁶⁴ Por. KPK/1983 kan. 697, por. także W. Kiwior, *op. cit.*, s. 155-158.

⁶⁵ Należy zaznaczyć, że, zgodnie z kan. 665 § 1 KPK/1983, zakonnik owszem ma obowiązek przebywania w domu zakonnym, ale też i prawo do przebywania w nim i tego prawa nie może być pozbawiany jedynie według uznania przełożonego, jeżeli nie zaistnieją wymagane przez prawo warunki.

konnego, ustają śluby oraz wszystkie prawa i obowiązki wynikające z faktu złożenia profesji Rad Ewangelicznych (kan. 701). A zatem osoba wydalona zgodnie z prawem z Instytutu Zakonnego nie należy już więcej do stanu życia w Kościele poprzez profesję Rad Ewangelicznych (zob. kan. 207 § 2), nie może już korzystać z praw właściwych temu stanowi ale też jednocześnie jest zwolniona z wszelkiego rodzaju obciążeń wynikających z tego partykularnego stanu życia w Kościele. W szczególności osoba, która wcześniej złożyła ślub publiczny czystości w Instytucie Zakonnym, który z mocy kan. 1088 jest przeszkodą zrywającą do małżeństwa, na skutek dymisji staje się zdolną do zawarcia ważnego małżeństwa kościelnego, o ile oczywiście nie jest związana przeszkodą wynikającą ze święceń⁶⁶.

Mając na uwadze przytoczone przepisy, dotyczące wydalenia z Instytutu Zakonnego, możemy zdefiniować wydalenie jako przymusowe i definitywne odejście z Instytutu Zakonnego, z powodu przyczyn i na skutek procedur dokładnie przewidzianych przez prawo⁶⁷. Zachowanie, które stoi u podstaw wydalenia jest zawsze dobrowolne, ale samo wydalenie jest już nałożone. Powody, dla których zakonnik jest wydalany, zwłaszcza jeżeli chodzi o zakonników po ślubach wieczystych, są nie tylko bardzo poważne ale i ściśle określone przez prawo powszechne z możliwością uzupełnienia w niektórych przypadkach przez prawo partykularne poszczególnych Instytutów.

To krótkie przedstawienie zasadniczych punktów dotyczących wydalenia z Instytutu Zakonnego według aktualnie obowiązującego prawa pozwala na dokonanie pewnych spostrzeżeń. Należy zauważyć, iż w przypadku wydalenia, czy to będzie *a iure* czy też *ab homine*, obowiązkowego lub fakultatywnego, nie można mówić o procesie karnym. Wydalenie z Instytutu nie jest procesem karnym dokonywanym na drodze administracyjnej czy też sądowej, po-

⁶⁶ Por. KPK/1983 kan. 1087. Na temat problematyki związanej z przeszkodą wynikającą z „*impedimentum voti*” w związku dymisją z Instytutu Zakonnego, zob. J. Kowal, „*Impedimentum voti*” e *dmissionione dall'Istituto Religioso*, *Periodica* 88 (1999), s. 29-60.

⁶⁷ „*Dimissio ab Instituto est egressus professo etiam nolenti a legitima auctoritate impositus; ideoque est egressus coactus. Non ideo iuridice vocari potest exclusio ab emittenda aut a renovanda professione; dimittitur enim qui vinculo iuridico valido Instituto iam obstringitur: alia est non admissio*”, F. D'Ostilio, *De separatione sodalium ab Instituto Vitae Consecratae*, w: Grochowski Z., – Carcel Orti' V., *Dilexit iustitiam*, Città del Vaticano 1984, s. 560.

nieważ ten ma być realizowany według norm własnych przewidzianych w kann. 1717-1728⁶⁸. Nie jest to również proces sądowy, gdyż dla jego wykonywania potrzebna jest władza rządzenia w funkcji sądowniczej, a jak wiadomo z wcześniejszych rozważań jedynie Instytuty Zakonne kleryckie na prawie papieskim posiadają taką władzę. Nie mamy tutaj również do czynienia z procesem administracyjnym w sensie ścisłym, gdyż taki proces posiada jako przedmiot materialny akty administracyjne⁶⁹. Ponadto w przypadku wydalenia zakonników trudno jest mówić o sankcji karnej w sensie ścisłym. Przede wszystkim, dlatego iż aktualny Kodeks Prawa Kanonicznego jako sankcje karne wymienia jedynie dwa rodzaje kar, są to kary poprawcze i kary ekspiacyjne, te ostatnie, jeżeli są wymierzane na stałe, muszą być wymierzane na drodze sądowej (kan. 1342 § 2). Wydalenie z Instytutu Zakonnego, ze względu na efekty, należałoby zaliczyć do kar ekspiacyjnych wiążących na stałe, a przecież wydalenie dokonywane jest albo na mocy samego prawa albo poprzez dekret administracyjny⁷⁰. Ponadto, na uwagę zasługuje fakt, że w wyniku przeprowadzonego wydalenia z Instytutu zakonnik, owszem traci wszystkie swoje dotychczasowe uprawnienia, które posiadał, ale równocześnie trzeba pamiętać, że zakonnikowi zostaje udzielona łaska zwolnienia ze ślubów zakonnych.

A zatem wydalenie z Instytutu wydaje się być, w świetle powyższych uwag, procedurą *sui generis* administracyjną. Wydalenie jest faktycznie realizowane w ramach funkcji administracyjnej, ponieważ jest wykonywane poprzez dekret. Przełożony kompetentny, po stwierdzeniu faktu popełnienia pewnych przestępstw lub naruszeń i przekroczeń dokonanych przez zakonnika, i w odniesieniu co do których Kodeks przewiduje wydalenie, po uprzednim wykonaniu przewidzianych formalności deklaruje lub wydalą zakonnika, wydając dekret.

Zakończenie

Kościelna władza karania jest ściśle związana z samą naturą Kościoła. Kościół został ustanowiony przez Chrystusa tutaj na ziemi

⁶⁸ Por. V. De Paolis, *La vita consacrata nella Chiesa*, Bologna 1992, s. 383.

⁶⁹ Por. KPK/1983 kan. 1732.

⁷⁰ Por. D. Borek, *La dimissione dei religiosi a norma del can. 694 del Codex del 1983: è una pena espiatoria latae sententiae?*, *Commentarium pro Religiosis et Missionariis* 81 (2000), s. 67-95.

nie tylko jako wspólnota duchowa, ale także jako społeczność widzialna, która ma do swojej dyspozycji, dla realizacji swojej zbawczej misji różne środki, w tym i władzę karania. Kościół, a zwłaszcza ci, którzy stali na czele wspólnot, już od samego początku był świadom tego, że dla ochrony dobra wspólnego ma możliwość stosowania, z upoważnienia samego Chrystusa, również środków przymusu. Warunkiem zastosowania sankcji karnych jest jednak fakt popełnienia przez wiernych przestępstwa, to znaczy musi mieć miejsce, po pierwsze, zewnętrzne naruszenie, po drugie, to naruszenie musi dotyczyć jakiejś ustawy karnej, powszechnej lub partykularnej, albo nakazu karnego, i po trzecie, musi mieć miejsce poważna poczatalność na skutek winy umyślnej lub nieumyślnej. Gdyby zabrakło któregoś z tych elementów nie byłoby możliwe nałożenie sankcji karnych.

Władza karania Kościoła jest wykonywana w ramach potrójnej funkcji władzy rządzenia czy inaczej jurysdykcji, to znaczy w funkcji ustawodawczej, wykonawczej i sądowniczej. Nie wszystkie spośród Instytutów Życia Konsekwowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego mają władzę rządzenia w zakresie zewnętrznym i wewnętrznym. Taką władzę w jej potrójnym wymiarze posiadają Instytuty Zakonne kłeryckie na prawie papieskim. To kapituły tych właśnie Instytutów oraz ich przełożeni wyżsi, będący również Ordynariuszami, posiadają władzę karania w stosunku do swoich podwładnych. Władzę karania w stosunku do członków Instytutów Zakonnych mogą wykonywać również i inni przełożeni kościelni w zakresie swoich kompetencji.

Władzę karania w zakresie wydawania ustaw karnych w odniesieniu do Instytutów Zakonnych posiadają oczywiście głównie kapituły generalne poszczególnych Instytutów Zakonnych kłeryckich na prawie papieskim, ale także i inni przełożeni kościelni na czele z Papieżem jako najwyższym ustawodawcą. Natomiast wykonywanie władzy karania w zakresie władzy administracyjnej będzie polegało na wydawaniu nakazów karnych, to jest takich, które za ewentualne zewnętrzne naruszenie tego co nakazują lub zakazują, przewidują jakąś sankcję karną, za wyjątkiem kar ekspiacyjnych wymierzanych na stałe. Władza karania w funkcji wykonawczej może też być wykonywana w fazie wymierzenia lub zadeklarowania jakiejś kary na drodze administracyjnej. Ordynariusz ma bowiem w określonych okolicznościach możliwość wyboru pomiędzy procesem

karnym sądowym i procesem karnym administracyjnym. I w końcu, władza karania jest realizowana również w zakresie sądowniczym. Instytuty Zakonne kleryckie na prawie papieskim, mając władzę rządzenia w funkcji sądowniczej, mogłyby prowadzić procesy karne na drodze sądowej w przypadku przestępstw dokonanych przez członków poszczególnych Instytutów.

Przy okazji omawiania władzy karania związanej z Instytutami Zakonnymi nie można było pominąć problematyki związanej z wydalaniem zakonników z Instytutu Zakonnego. Jest to swego rodzaju sankcja wymierzona przeciwko zakonnikom popełniającym określone wykroczenia przeciwko obowiązkom swojego stanu w Kościele. W przypadku wydalenia zakonników trudno jednak mówić o sankcji karnej w sensie ścisłym. Po pierwsze, dlatego że aktualny Kodeks Prawa Kanonicznego jako sankcje karne wymienia jedynie dwa rodzaje kar: kary poprawcze i kary ekspiacyjne. Te ostatnie, jeżeli są wymierzone na stałe, muszą być wymierzone na drodze sądowej. Wydalenie z Instytutu należałoby zaliczyć właśnie do kar ekspiacyjnych wymierzanych na stałe. Przepisy dotyczące wydalenia zakonników mają zastosowanie we wszystkich Instytutach Życia Konsekwowanego i Stowarzyszeniach Życia Apostolskiego, nawet tych, które nie posiadają władzy rządzenia, a zatem i władzy sądowniczej. Ponadto, kara pociąga za sobą zawsze jakieś umniejszenie, czy wręcz pozbawienie praw, które należały się danej osobie ze względu na stan życia w Kościele. Wydalenie ze stanu zakonnego pociąga za sobą pozbawienie dotychczasowych praw, które dana osoba posiadała jako zakonnik, ale jednocześnie niesie ze sobą pewną łaskę, a mianowicie całkowite zwolnienie z wszelkiego rodzaju obciążeń wynikających z dotychczasowego stanu. Mówiąc zatem o wydaleniu zakonników, należy stwierdzić, iż mamy tutaj do czynienia ze swego rodzaju procedurą o charakterze administracyjnym.

L'Esercizio della potestà penale negli Istituti Religiosi alla luce della attuale Codice di Diritto Canonico

Nell'articolo è stata presentata la normativa riguardante l'esistenza e l'applicazione del potere coercitivo nella Chiesa con particolare riferimento agli Istituti Religiosi. Il primo punto del lavoro è stato dedicato alla presentazione degli argomenti che spiegano l'esistenza del potere coercitivo nella Chiesa. Nel secondo punto dello studio è stato analizzato il potere che esiste negli Istituti Religiosi. Nel

terzo punto si analizza il potere coercitivo che viene esercitato negli Istituti Religiosi secondo attuale Codice di Diritto Canonico nella triplice funzione della potestà di governo. L'esercizio del potere coercitivo nella funzione legislativa consiste nella possibilità di emanare le leggi penali. La potestà coercitiva nella funzione amministrativa comprende sia la possibilità di emanare i precetti penali sia la possibilità di fare la dichiarazione oppure la inflizione delle pene tramite la procedura penale stragiudiziale. La scelta tra la via amministrativa e giudiziale spetta all'Ordinario. Il potere coercitivo esercitato nella funzione giudiziale significa la possibilità di fare la dichiarazione o l'inflizione delle pene tramite il processo penale giudiziale. L'ultima parte dello studio è stata dedicata alla problematica della dimissione dall'Istituto Religioso. Avendo in considerazione il carattere forzoso della dimissione si potrebbe pensare che la dimissione è una delle sanzioni penali, non mancano però gli argomenti che fanno pensare che la dimissione non può essere inserita tra le sanzioni penali in senso stretto. Nel caso della dimissione dal Istituto si tratta piuttosto della procedura *sui generis* amministrativa, avente come scopo la protezione sia L'Istituto intero che i singoli religiosi incluso anche quello che viene dimesso.